

Levende stenen: een blik achter de schermen

De nieuwe Sint-Sixtusabdij van Westvleteren

Erik Galle

Monniken zijn de levende stenen van hun abdij. Daarom is nieuwbouw zo ingrijpend voor hen. Maar in Westvleteren was dat pure noodzaak. Onherstelbare scheuren in het gebouw lieten de trappisten van de Sint-Sixtusabdij besluiten dat er een nieuw huis moest komen. Ze spraken architect bOb Van Reeth aan om de cisterciënzerziel uit de middeleeuwse voorbeelden om te zetten in de architecturale taal van de 21ste eeuw. De hele onderneming, die begon in 2008 en enkele maanden geleden eindigde, mag een succes heten, zo blijkt uit een documentaire van Braambos, die op 20 mei op twee Vlaamse tv-zenders te zien was en nu ook op dvd beschikbaar is. Hoe de keuzes voor de nieuwbouw ook uitdrukking zijn van de monastieke spiritualiteit, vertelde Braambos-redacteur Erik Galle bij de voorstelling van de dvd.

Zondag 25 maart 2012, 7.35 uur, abdijkerk Westvleteren. Een Amerikaanse rugzaktoerist die er logeert, zegt me dat hij voor het eerst in zijn leven mist ziet. Hij is er van onder de indruk. Maar als ik hem vraag hoe hij in Westvleteren terecht komt, lijkt dit hem nog meer te verrassen. “Iedereen kent Westvleteren toch”, zegt Ryan. Van het bier natuurlijk. Maar hij maakte niet alleen de grote oversteek om het bier te leren kennen. Hij stak ook de straat over, van ‘In de Vrede’, het café waar Westvleteren geschonken wordt, naar de abdij. Naast de mist was het meeleven in een abdij voor hem een tweede primeur. Hij was erdoor geraakt. “Als ik de monniken zie – er zijn er die al langer bidden dan dat ik leef – dan troost me dat op een of andere manier.”

Statement van Godsvertrouwen

Het zou vermetel zijn het bouwen van een abdij en het maken van een documentaire op gelijke hoogte te plaatsen. Eén grote parallel is er wel. Bij beide weet je best op voorhand niet waaraan je begint. En op een veel bescheidener vlak dan het echte bouwen, bestaat een documentaire ook uit vele kleine stenen die elkaar stutten om één geheel te vormen. Welke keuzes maakten we bij het uitwerken van de documentaire *Levende stenen*?

Het uitgangspunt is de durf van de monnikengemeenschap van Westvleteren om een nieuwe abdij te bouwen. Getuigt dat van naïviteit of overmoed? Voor de monniken wortelt deze keuze in hun vertrouwen op God. Want wie zich alleen al baseert op statistieken



© foto: Braambos.

over de geloofsbeleving in onze streken, of de cijfers over het contemplatieve leven, begint niet aan zo'n project. Je kan het geloof in de toekomst van het cisterciënzerleven moeilijk duidelijker zichtbaar maken dan door de bouw van een abdij die – ik citeer de architect – “voor 400 jaar bedoeld” is.

Vijf kapstokken

De monniken spraken voor hun nieuwbouw de bekende bouwmeester bOb Van Reeth aan. Een abdij bouwen is verre van evident en ‘beginnen van scratch’ is er niet bij. Middeleeuwse voorbeelden zijn er voldoende en daar zitten ware pareltjes tussen. De belangrijkste uitdaging bestond erin de juiste manier te vinden om de cisterciënzerziel te vertalen in de architecturale taal van de 21ste eeuw.

Tussen de architect en de monnikengemeenschap werd er druk overlegd. Uit hun samenspraak kwamen vijf kernwoorden als een soort kapstokken naar voren. Deze kernwoorden blijken bruggen te zijn waarop architectuur en leven vanuit de spiritualiteit van de Regel van Benedictus elkaar als vrienden

begroeten. Ze kregen als thema's in de documentaire allemaal hun plaats.

Eenvoud. De architect zegt hierover dat dit samengeperste complexiteit is en dat het op het einde van zijn carrière belangrijker is te gommen dan te tekenen. Een monnik zou dat laatste niet beter kunnen zeggen. Het doel van zijn leven is de volledige gerichtheid op de Ene, ook hij wil alles weggommen wat het zoeken naar God in de weg staat.

Dat verinnerlijking als begrip opduikt, is logisch voor trappisten. Heel zijn leven tracht een monnik de kunst van de *stilte* te beoefenen als weg naar binnen. bOb Van Reeth kiest ervoor om in het gebouw de traagheid tot zijn recht te laten komen. Hij gaat voor een architectuur die de stilte vasthoudt en beschermt. “Het gebouw moet voeling hebben met de tijd van de seizoenen door de stilte van het natuurlijk licht.”

Een op het eerste gezicht misschien vreemd woord in de rij van vijf, is het begrip *dierbaar*. Nochtans is dit voor de monnik wel belangrijk. Een monnik verlaat zijn woonplek nooit. Een van de monniken heeft het er ook over in de



© foto: Braambos.

uitzending. Wanneer hij zich afvraagt waarom hij daar is, zegt hij: “God knows. Alleen God weet het. Deze plek heeft een geschiedenis die zich verweeft met mijn geschiedenis.” De architect van zijn kant beseft dat dierbaarheid iets is wat niet voorgegeven is. Het is zijn bedoeling dat de nieuwbouw een moment van deze tijd is, dat dierbaar kan worden.

In het woord *duurzaamheid* ontmoeten het verlangen van de architect en de monnik elkaar gemakkelijk. De zorg voor het milieu is duidelijk een gemeenschappelijk streefdoel. Voor de monnik als uitdrukking van een liefde voor de schepping als gave Gods bij uitstek. De architect tracht dit op verschillende vlakken in de bouw te vertalen.

Tijdloosheid is ook duidelijk op zijn plaats als laatste van de vijf kapstokken. Het roept een paradox op: in de tijd te staan en deze tegelijk weten te overstijgen. Meteen een korte samenvatting, de spreidstand van het monnikenleven: met beide voeten in de tijd staan en er tegelijk niet in gevangen zitten. De architect van zijn kant tracht het tijdloze van vroegere abdijsbouw in

samenspraak te brengen met de gevoeligheid van de tijd.

Het gebouw van de stilte

De opdracht van een architect bestaat erin bovenstaande begrippen vorm te laten krijgen in een gebouw. Maar wat speciaal is aan een abdij, is dat nog meer dan elders de basisregel geldt om ruimte te maken voor wat niet zichtbaar en toonbaar is. Als documentairemaker zit je – op een andere manier weliswaar – met hetzelfde probleem. Een nieuwbouw in beeld brengen, dat lukt als je deze gewoon registreert. Moeilijker is het de nieuwe abdij in beeld te brengen zonder ze af te snijden van de bedoeling ervan. Ze is zowel uitdrukking van de spiritualiteit van de monniken als uitnodiging om deze te beleven. Hoe toon je dat een abdij een katalysator is en tegelijk de binnenkant van Godzoekers weerspiegelt?

We kozen ervoor om drie monniken als een soort hoofdpersonages te laten vertellen over hun leven. Ze spreken nooit in de camera, ze hebben het over de belangrijkste accenten in hun leven. Daarom ook de titel *Levende stenen*.



© foto: Braambos.

Een stem uit *Levende stenen*: "Het wordt dus een donker gebouw. Wat is de bedoeling? Dat het mag verdwijnen in de natuur. Dat het niet de aandacht trekt op zichzelf. Toch ga je dat gebouw zien staan. Maar het is harmonisch verweven met de omgeving. Het verdwijnt omdat het opent naar iets anders en dat is zo omwille van de juiste verhoudingen. Harmonie opent je naar de weg van genezing, de weg van het oneindige. Harmonie in een gebouw is als het ware een verbeelde genezing."



© foto: Braambos.

Een stem uit *Levende stenen*: "De architect zegt altijd dat eenvoud samengedrukte complexiteit is. Ik denk dat eenvoud niet eenvoudig of steriel is. Ik denk dat eenvoud juist karakter heeft. De regelmaat van de vensters, van alle ruimten, zit in een raster. Alles is gebouwd in een raster van 2,70 meter breed. Een kamer meet 2,70 meter. Andere kamers of ruimte zijn twee of drie keer 2,70 meter. Ik denk dat die verhoudingen rust en regelmaat geven. De regelmaat die in onze dagorde zit, wordt een stuk weerspiegeld. Of omgekeerd."



© foto: Braambos.

Het gaat niet om een gebouw, het gaat om mensen in een gebouw, mensen die vanuit de interactie met een gebouw hun verlangen naar God gevoed en ondersteund weten.

We starten in de vroege ochtend en sluiten aan bij de monniken die om 3.30 uur hun dag beginnen. Hun zeventvoudige gebedstijden nemen ons bij de hand tot de avond. Als je dat meemaakt, dan besef je pas dat zeven veel is op een dag. Of om het omgekeerd te zeggen: de tussentijden waarop je niet in de kerk bent, zijn kort. De uitspraak van de abt in de uitzending toont de diepere grond van waaruit de monnik de tijd beleeft. “Een officie is niet altijd: ik moet er zijn. Een gebedsdienst is ook: er wacht daar iemand op mij. Ik word verwacht. Als er in dat moeten een persoon zit die mij uitnodigt – en zo is het ook – dan vind ik het niet erg dat ik zevenmaal daags opgeroepen word.

En dan die keuze voor de stilte, zo kenmerkend voor de monastieke spiritualiteit. Maar de documentaire *Levende stenen* laat daarbij iets oplichten dat belangrijker is dan afwezigheid van geluid. Stilte is voor de monniken de keuze om ruimte te maken, ruimte voor ontmoeting met zichzelf, de ander en God. Aan tafel, tijdens de handenarbeid, tijdens de lectio in hun scriptorium, ook dan is stilte als een trouwe gezelschap die altijd mee op weg gaat.

Naast de rode draad van het dagverloop in de abdij, maken we de overgang mee van oud naar nieuw. Het loslaten van de oude bouw en het leren kennen van de nieuwbouw, is een pad dat je als kijker mee kan bewandelen. Het is in de braambosdocumentaire toegelaten binnen te kijken, maar dan veel verder dan in het gebouw. Als kijker mag je binnenkijken in wat de monniken van Westvleteren drijft en bezielt, wat hen vertrouwen geeft in de toekomst.

INFO | De dvd *Levende stenen* (camera: Marc Naesen, Paul Van Schoor; regie: Juul Claes; duur: ca. 50 min.) is verkrijgbaar via Castrum - Afdeling AVIMO, Abdij Keizersberg, Mechelsestraat 202, B-3000 Leuven, tel. 0032/(0)16 31 00 65, avimo@kerknet.be.